

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ІСПАНІСТІВ

PECULIARITIES OF ADOPTION OF THE CULTUROLOGICAL APPROACH TO THE HISPANISTS-TO-BE PROFESSIONAL TRAINING

Статтю присвячено висвітленню авторського досвіду з впровадження культурологічного підходу у процес професійної підготовки майбутніх фахівців-іспаністів. У межах авторської стратегії організації професійної підготовки майбутніх фахівців з іспанської філології культурологічний підхід тлумачиться як нова освітня філософія й науково-педагогічна парадигма, яка на основі створення культуровідповідного освітнього середовища шляхом дотримання принципів співізнання мов і культур, діалогу культур, культурної варіативності та культурної рефлексії здатна супроводжувати їх особистісно-професійне становлення як знавців, активних суб'єктів та медіаторів культур у сфері міжкультурної комунікації та іншомовної освіти, долаючи межі технократизму, культурного монізму та етноцентризму.

Продемонстровано, що культурологічний підхід, визначаючи об'єктом навчання культуру та відводячи мові роль допоміжного засобу отримання інформації, відображає сучасні вимоги до викладання дисциплін спеціалізації під час здійснення іншомовної підготовки майбутніх фахівців з іспанської філології, даючи їм змогу набутти професійно важливих компетенцій шляхом опанування певних лінгвістичних вмінь і комунікативних навичок разом із комплексом відповідних культурологічних знань. Доведено, що впровадження культурологічного підходу в процес професійної підготовки майбутніх фахівців-іспаністів доцільно здійснювати як перебіг трьох етапів:

– культурознайомлювального, на якому формується система історико-культурних, соціокультурних і країнознавчих знань через засвоєння культури як способу вивчення і розуміння особливостей продуктів культури власного народу, а також народів-носіїв іспанської мови;

– культуроосмислювального, що сприяє розпредмеченню знань із позицій культурних і особистісних смислів шляхом культуровизначення, вияву ціннісного ставлення до себе як суб'єкта культуротворчої діяльності, до іншого як значимого суб'єкта культури і до витворів культури як культурно-історичних цінностей;

– культуровтілювального, що покликаний сприяти розширенню досвіду культуротворчої діяльності студентів-іспаністів через презентації особистих результатів і досягнень, активізацію рефлексивно-оцінювальних умінь у процесі присвоєння культури і створення творчих продуктів під час навчально-пізнавальної, навчально-професійної та науково-дослідної роботи.

Ключові слова: культура, культурологічний підхід, культурозасвоєння, культуроосмислення, культуротворчість, професійна підготовка, викладання дисциплін спеціалізації, майбутні фахівці-іспаністи.

The present article aims at putting forward the author's observations as to adoption of the cultural approach to hispanists-to-be professional training process. Within the author's strategy to the professional training organization, the notion cultural approach implies a new educational philosophy and scientific and pedagogical paradigm that creates a culture-matchable educational environment by following the principles of linguistic and cultural inter-recognition, intercultural dialogue, cultural variability and reflexion, as well as encourages the students' personal professional development as experts, active subjects, and cultural intermediaries in the area of intercultural communication and foreign language education, at the same time crossing the borders of technocratism, cultural unitism, and ethnocentrism. It is stated in the article that the cultural approach, by assigning culture as a learning object and shifting language to a position of an auxiliary means of obtaining information, displays all the contemporary requirements to teaching profession-related courses during the hispanists-to-be linguistic training and lets them acquire important professional competences by their mastering certain linguistic and communicative skills as well as corresponding cultural knowledge. It is proved that adoption of the cultural approach to the hispanists-to-be professional training should be performed in three stages: culture-introductory stage, where the system of historical-cultural, sociocultural, and local knowledge forms through culture adoption as means of studying and understanding the cultural products of both native and Spanish-speaking nations; culture-comprehensive stage, that contributes to arranging professional knowledge from the perspective of cultural and personalized concepts by cultural identification, value-based attitude to oneself as culture-creative subject, to others – as significant culture subjects, and to cultural products – as cultural-historical values; culture-representing stage, that is aimed at spreading of culture-creative activity of the Spanish language students by displaying their own results and achievements, activating their reflexive and evaluative skills in the process of culture adoption and products creation during the cognitive, professional and scientific work.

Key words: culture, cultural approach, culture adoption, culture comprehension, culture creation, professional training, teaching profession-related courses, hispanists-to-be.

УДК 378.937

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/23-2.27>

Шуппе Л.В.,

канд. пед. наук,

в.о. доцента кафедри

іспанської філології

Одеського національного університету

імені І.І. Мечникова

Постановка проблеми в загальному вигляді. У зв'язку зі стрімкою затребуваністю іспанської мови у процесах міжкультурної взаємодії та співпраці значно актуалізується проблема модернізації змісту, форм і технологій професійної підготовки нового покоління фахівців з іспанської філології,

здатних до виконання своїх виробничих функцій у умовах зміненого багатокультурного комунікативного суспільства. Цьому значно сприяв динамічний розвиток антропоцентричної освітньої парадигми, яка зумовила появу культурологічного підходу, котрий змінює уяву про вивчення іноземної мови

як культурного явища [3, с. 46]. Цей підхід вимагає не тільки здійснення викладання іноземних мов у контексті культур народів як їх носіїв, а й дає можливість інтерпретувати іншомовну семантику як результат культурного досвіду, «бачити мовну одиницю як не тільки репрезентанта конкретного мовного рівня, що володіє характерними граматичними ознаками, а й одиниці культурної пам'яті народу» [2, с. 36].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Необхідність трансформації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців з іспанської філології на засадах культурологічного підходу нині зумовлена, з одного боку, пріоритетом філософських концепцій гуманізму, у контексті яких культура постає «філософією педагогічної дії» (І. Зязюн, А. Макаренко, В. Сухомлинський), а культуротворчість спрямовується на самопізнання і творення особистістю, яка навчається, свого «Я» (Є. Бондаревська, В. Миценко, Є. Пасов, П. Сисоєв); з іншого боку – вичерпаністю когнітивної парадигми філологічної освіти, у рамках якої стратегії культурозасвоєння, культуроосмислення і культуротворчості підміняються техніками соціалізації (В. Андрущенко, Я. Кічук, В. Кремень, В. Радул), що зумовлює перехід до культурологічного тлумачення сутності професійної підготовки фахівців з іноземних мов як знавців, носіїв та медіаторів культур у сфері міжкультурної комунікації та іншомовної освіти (Р. Булгаков, В. Сафонова, Я. Черньонков, О. Цокур, С. Шандрук).

Попри наявність поодиноких вітчизняних досліджень (Р. Булгаков, О. Григорович), проблема фахової підготовки майбутніх фахівців з іспанської філології на засадах культурологічного підходу у вітчизняній теорії і методиці їхньої професійної освіти досліджена недостатньо як в аспекті обґрунтування теоретико-методологічних основ означеного підходу, так і в контексті розроблення організаційно-технологічного й навчально-методичного забезпечення цього процесу.

Мета статті. Метою роботи є висвітлення авторського досвіду з упровадження культурологічного підходу у процес професійної підготовки майбутніх фахівців-іспаністів.

Виклад основного матеріалу. Власний досвід упровадження настанов культурологічного підходу засвідчує, що в мовній підготовці майбутніх фахівців-іспаністів, що становить ядро їхнього професійного навчання, у рамках якого традиційно виділяються фонетичний, лексичний, граматичний і стилістичний аспекти [1], відповідно до років навчання, правомірно виділити чотири етапи:

– вступний пропедевтичний етап, спрямований на корегування іншомовних навичок студентів у рамках іспанської мови, уточнення наявного рівня володіння цією мовою, а також систематизацію культурознавчих та культурологічних знань, набу-

тих у середній школі. Етап розраховано на один-два місяці і не передбачає засвоєння принципово нового лексичного і граматичного матеріалу;

– початково-накопичувальний етап, що продовжується до кінця I курсу, передбачає вивчення студентами з іспанської філології понад 1 500 лексем, що мають відношення до побутової та навчальної сфер спілкування. З аспекту «Фонетика» вивчається комплекс питань, щодо фонетичної структури слова, словесного і фразового наголосу, основним інтонаційним моделям речення різних комунікативних типів. Щодо читання робота проводиться над невеликими за обсягом аутентичними текстами з установкою на вміння переказувати нескладний оригінальний текст із повним охопленням змісту, відповіді на запитання по тексту, зробити доповідь по пройдених темах. Письмові навички включають написання диктанту на матеріалі нескладних оригінальних текстів, письмовий переказ змісту тексту після двократного представлення в усній формі;

– основний етап охоплює два наступні роки навчання студентів-іспаністів із метою збільшення лексичного словникового запасу до 3,5 тис одиниць. Після завершення даного етапу студенти володіють аспектами мови, знаннями мовних особливостей фахового, професійно-ділового, суспільно-політичного стилів спілкування. Сформований на цьому етапі рівень володіння іспанською мовою передбачає вміння коментувати усне і письмове повідомлення, аргументувати свою точку зору, робити повідомлення на задану тему, реферувати на мові, що вивчається, зміст статті на рідній мові, вести діалог-розпитування, діалог етикетного характеру. Навички письмового мовлення включають викладення оригінального тексту обсягом 2–2,5 сторінки з повним охопленням змісту, складання плану-конспекту прочитаного тексту, а також написання твору-опису обсягом до двох сторінок і твору-розповіді обсягом до п'яти сторінок;

– просунутий етап, що завершує базову іншомовну підготовку майбутніх фахівців-іспаністів, передбачає вільне володіння ними основною іноземною мовою. Упродовж даного року передбачається вивчення 1,5 тис лексичних одиниць, що доводить лексичну базу студента-іспаніста до 6,5 тис одиниць, котрі забезпечують розуміння аутентичного тексту будь-якої складності без використання словника (або якнайменшого звернення до словника). Мовленнєві навички забезпечують можливість приймати участь у бесіді щодо проблем, пов'язаних із програмними темами, коментувати проблему й аналізувати мовні і стилістичні особливості текстів із різних сфер спілкування. Набуті вміння письмового мовлення дають змогу написати твір-роздум обсягом 4–5 сторінок.

Ураховуючи означене вище, ми виходили з розуміння фахової підготовки майбутніх

фахівців-іспанців як цілісної педагогічної системи, функціонування котрої передбачає створення певних педагогічних умов для розвитку їхньої особистості як майбутніх професіоналів на основі організації процесу прискореного набуття ними загальнонаукових, загальнокультурних і спеціалізованих знань, відповідних умінь і ціннісних орієнтацій, необхідних для успішної самостійної діяльності у сфері міжкультурної комунікації, іншомовної освіти і полікультурного виховання [7, с. 282]. При цьому на кожному з означених етапів особлива увага зверталася на ґрунтовне ознайомлення студентів-іспанців із традиціями й культурними надбаннями країн, мова яких вивчається, мовленнєвою поведінкою їх носіїв та соціокультурними нормами спілкування.

З урахуванням цього інтеграція культурологічного підходу в професійну підготовку майбутніх фахівців-іспанців потребувала певної трансформації змісту кожної зі спеціалізованих навчальних дисциплін, що передбачало:

– насичення лінгвістичних текстів культурологічним змістом через більш широке використання культурно-забарвлених аутентичних зразків мовленнєвих актів діалогічного і монологічного характеру, що відображають сферу професійної діяльності студентів. Мовний матеріал повинен включати в себе одиниці, що володіють культурним компонентом значення, причому як на лексичному, так і на граматичному рівні, щоб навчання основний і другий іноземним мовам відбувалося не за принципом використання граматичних конструкцій, а з урахуванням тих глибинних моментів, котрі дають змогу осмислити особливості міжособистісної поведінки партнера по міжкультурній комунікації;

– виокремлення культурологічного компонента змісту навчальної дисципліни, що відображає відомості про сутність феномену культури, природи культурних універсалій, їх наповнення в різних культурах, а також відомості про психологічні особливості міжкультурного спілкування, природу і функції стереотипів, механізми регулювання власних емоцій, сутність емпатії та її ролі в процесі міжкультурної комунікації;

– упровадження культурно-значущих тем і розкриття проблем, що відображають типові ситуації професійного спілкування фахівців-іспанців, зокрема як суб'єктів міжкультурної комунікації, іншомовної полікультурної освіти. Моделі ситуацій, що використовуються, повинні звертати їхню увагу на культурні універсалії в рідній культурі і культурах, що вивчаються (наприклад, Іспанії, Мексики), релятивний характер культури, а також сприяти розвитку вмінь аналізувати психологічні аспекти взаємодії різних культур і на цій підставі моделювати власну поведінку і поведінку співрозмовника в процесі міжкультурної комунікації;

– добір системи культурологічних завдань, що моделюють наближені до реальності ситуації міжкультурної комунікації, з метою розвитку у майбутніх фахівців-іспанців мовленнєвих (здатність здійснювати мовленнєву діяльність відповідно до культурних норм носіїв, вести переговори з метою створення загального значення того, що відбувається, і модифікувати мовленнєву діяльність згідно з фреймами очікування партнерів по міжкультурному спілкуванню) та етнографічних (спроможність визначення культурного компонента значення життєвих реалій і моделей поведінки) вмінь, навичок подвійного бачення (здатність бачення однієї і тієї ж ситуації очима обох комунікантів), управління власними емоціями (здатність осмислювати їх об'єктивну природу, ідентифікувати їх у момент культурного стресу чи проблеми), а також якостей фахівця-медіатора культур, здатного використовувати поняття культурних універсалій як базу співвідношення специфічних культурних цінностей для їх гармонізації в процесі міжкультурної комунікації; що проявляє готовність отримувати нову інформацію, сприймати «іншого» як рівноправного суб'єкта спілкування, проявляти толерантність, швидко адаптуватися до явищ іншомовної культури.

Окрім того, реалізація культурологічного підходу в процесі викладання фахових та професійно орієнтованих дисциплін вимагала дотримання відповідних методичних принципів [8], серед котрих домінуючими в нашому експериментальному досліді були такі:

– принцип пізнання та врахування ціннісних культурних універсалій, які допомагають уникнути безпосередніх порівнянь, що приписують позитивну чи негативну конотацію будь-яких явищ, а також неминучого оцінного ставлення до іншомовної культури через уведення в понятійний апарат мовної особистості поняття «відносності» культурних універсалій. Поняття культурних універсалій дає основу співставлення якісно різних проявів певної якості в різних культурах, а також перешкоджає створенню єдиної шкали, згідно з якою можливе перенесення власних культурних категорій на уявлення про іншомовну культуру [4];

– принцип культурно-сполученого сумісного вивчення іноземної і рідної мов, що передбачає співставлення лінгвістичного матеріалу іноземної мови з контекстами використання і з культурними цінностями даної культури, що, своєю чергою, призводить до осмислення власної культурної ідентичності. Сумісне вивчення мов і культур сприяє розумінню майбутніми фахівцями-іспанцями об'єктивних, закладених у самій природі культури причин негативного сприйняття мовленнєвих і немовленнєвих дій представниками іншомовних культур, а також виробляє вміння правильного реагування на таке сприйняття [5];

– принцип етнографічності, що посилює увагу майбутніх фахівців-іспанців до власної культури через спостереження за проявами культури мови, яка вивчається, що виробляє готовність до сприйняття непередбачених обставин, які не зустрічалися в їхній практиці, дає змогу адекватно сприймати визначення культурних компонентів значень явищ як лінгвістичного, так і нелінгвістичного характеру, набути здатність досвідного встановлення значень слів, учинків, подій [2];

– принцип мовленнєво-поведінкових стратегій, котрий, виходячи зі специфіки підготовки майбутніх фахівців-іспанців, є магістральною лінією їхньої поведінки в умовах міжкультурного спілкування, що базується на знаннях про культурні універсалії, про власні культурні цінності і способи їх відображення в поведінці, на аналогічних знаннях, що стосуються культури мови, що вивчається, на знаннях про можливий конфлікт чи взаємодію культур, на знаннях чи способах медіації й емпатії під час такої взаємодії і на вмінні динамічно втілювати всі ці знання в ситуаціях міжкультурної комунікації [6];

– принцип емпатійного ставлення до учасників міжкультурного спілкування, покликаною допомогти перевести несвідомі реакції через їх «переживання» (емоціональний компонент) у сферу осмислення і відчування чужих переживань через усвідомлення психологічних процесів і станів, пов'язаних із міжкультурною комунікацією [6].

Скажімо, під час викладання курсу «Основна мова», вже починаючи з I семестру навчання викладачі-експериментатори, крім основного програмного матеріалу, досить активно використовували методи і прийоми організації самостійно-дослідницької діяльності майбутніх фахівців-іспанців, спрямовану на поглиблення та розширення їхніх знань з історії розвитку цих мов у контексті розвитку культури країн, в яких вони отримали статус державних мов. Для цього впродовж чотирьох семестрів методом групових проєктів майбутніх фахівців-іспанців було залучено у процес дослідження історії іспанської мови і культури в таких аспектах: місце іспанської мови і культури серед мов і культур світу та їх витоки; особливості становлення сучасної іспанської мови; романізація Іспанії (218 р. до н. е. – 429 р. н. е.); період вестготського завоювання (429–751 рр.); специфіка арабського впливу (711 р. – XI в. н. е.); Реконкіста та період франко-провансальського впливу (XI–XIV ст.); становлення і розвиток іспанської літературної мови в період Іспанського Відродження (XIV–XVII ст.).

Особливий інтерес майбутніх фахівців-іспанців привернули аспекти у вивченні специфіки іспанської мови в Латинській Америці, чому були присвячені їхні індивідуальні портфоліо, які виконувалися впродовж V–VII семестрів. Питаннями, на яких зосереджувалася їхня самостійно-дослід-

ницька діяльність, були такі: історичні причини відмінностей іспанської мови в країнах Латинської Америки; лексика і словосполучення в іспанській мові країн Латинської Америки; особливості фонетики й граматики іспанської мови в країнах Латинської Америки.

Таким чином, практична реалізація культурологічного підходу в процес професійної підготовки майбутніх фахівців-іспанців передбачала дотримання певних дидактичних принципів. Серед них:

– принцип дидактичної культуродоцільності, що передбачає відбір культурознавчого матеріалу для навчальних цілей [5]. Для цього варто визначити ціннісний смисл і значимість підібраних матеріалів для формування у студентів неспотворених уявлень про історію і культуру народів, що вивчаються, відповідно, варіативності стилів їх життя і культурозбагачених взаємовпливів; усвідомити, якою мірою даний матеріал може слугувати стимулом для ознайомлення з поняттями, знання котрих є досить суттєвим для орієнтування індивіда в сучасному світі культур («культурна спадщина», «культурна спільнота», «культурна розмаїтість», «світ і культура світу», «мова і культура мови», «полікультурна особистість», «діалог культур» тощо); прогнозувати небезпеку проникнення спотворених культурних переконань у навчальній аудиторії і можливості маніпулювання культурними уявленнями студентів (захист від культурної агресії і культурної дискримінації);

– принцип діалогу культур і цивілізацій, що вимагає здійснення рефлексивного аналізу культурознавчого аутентичного і частково аутентичного матеріалу з погляду потенційних можливостей його використання під час моделювання в навчальній аудиторії багатокультурного простору з використанням культурознавчого матеріалу про рідну країну [1];

– принцип домінування проблемних культурознавчих завдань, під час складання яких необхідно звертати увагу на ступінь достовірності матеріалу, рівень когнітивної, мовної, мовленнєвої та соціокультурної складності, методичну доцільність й ефективність цих завдань для підготовки студентів до виконання ролі культурного посередника в ситуаціях міжкультурної взаємодії, які передбачають: тренінг зі збору, систематизації, узагальнення та інтерпретації культурознавчої інформації на основі використання відео- і аудіоматеріалів, що дає змогу наочно продемонструвати лінгвокультурологічну реальність; оволодіння стратегіями культурознавчого пошуку і способами інтерпретації культури; розвиток компонентів міжкультурної комунікативної компетенції; участь у творчих роботах культурознавчого і комунікативно-пізнавального характеру [5].

Висновки. У межах локальної стратегії організації професійної підготовки майбутніх фахівців

з іспанської філології культурологічний підхід тлумачиться як нова освітня філософія й науково-педагогічна парадигма, яка на основі створення культуровідповідного освітнього середовища шляхом дотримання принципів співпізнання мов і культур, діалогу культур, культурної варіативності та культурної рефлексії здатна супроводжувати їх особистісно-професійне становлення як знавців, активних суб'єктів та медіаторів культур у сфері міжкультурної комунікації та іншомовної освіти, долаючи межі технократизму, культурного монізму та етноцентризму.

Культурологічний підхід, визначаючи об'єктом навчання культуру та відводячи мові роль допоміжного засобу отримання інформації, відображає сучасні вимоги до викладання дисциплін спеціалізації під час здійснення іншомовної підготовки майбутніх фахівців з іспанської філології, даючи їм змогу набутися професійно важливих компетенцій шляхом опанування певних лінгвістичних умінь і комунікативних навичок разом із комплексом відповідних культурологічних знань.

Упровадження культурологічного підходу в процес професійної підготовки майбутніх фахівців іспанців доцільно здійснювати як перебіг трьох етапів: культуроознайомлювального, на якому формується система історико-культурних, соціокультурних і країнознавчих знань через засвоєння культури як способу вивчення і розуміння особливостей продуктів культури власного народу, а також народів-носіїв іспанської мови; культуроосмислювального, що сприяє розпредмеченню знань із позицій культурних і особистісних смислів шляхом культуровизначення, вияву ціннісного ставлення до себе як суб'єкта культуротворчої діяльності, до

іншого як значимого суб'єкта культури і до витворів культури як культурно-історичних цінностей; культуровтілювального, що покликаний сприяти розширенню досвіду культуротворчої діяльності студентів-іспанців через презентації особистих результатів і досягнень, активізацію рефлексивно-оцінювальних умінь у процесі присвоєння культури і створення творчих продуктів під час навчально-професійної та науково-дослідної роботи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галенко А.М. Культурологічна компетентність у структурі професійних компетентностей студентів філологічних спеціальностей. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 4. С. 25–29.
2. Сафонова В.В. Культуроведение в системе современного языкового образования. *Иностранный язык в школе*. 2001. № 3. С. 17–23.
3. Сысоев П.В. Обучение культурному самоопределению и диалогу культур посредством иностранного языка (на материале курса по культуроведению США для языковых вузов). *Демократизация и перспективы развития международного сотрудничества*. Омск : ОмГПУ, 2003. URL : <http://www.prof.msu.ru/publ/omsk2/o35.htm>.
4. Фирсова Н.М. Современный испанский язык в Испании и странах Латинской Америки : учебное пособие. Москва : Аст: Восток – Запад, 2007. 187 с.
5. Шуппе Л.В. Фахова підготовка бакалаврів романської філології в університетах Іспанії та України: спільне та відмінне. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. Вип. 1(65). С. 280–289.
6. Tsokur O. Multi-Cultural Pegagogical Approach to Future Teacher Training as a Factor of Formation of their European Identity. *Journal of Danubian Studies and Research*. 2018. Vol. 8. № 2. P. 449–457.